

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Grauwe klauwier (*Lanius collurio*) A338

1. Status:

Vogelrichtlijn Bijlage I (sinds 1985). Voor Natura 2000 relevant als broedvogel.

2. Kenschets

Beschrijving: Het mannetje van de grauwe klauwier is een opvallende vogel en goed herkenbaar door zijn grijze kop, roodbruine rug en zwarte oogstreep. De grauwe klauwier is een broedvogel van halfopen landschappen met een rijk voedselaanbod. De Nederlandse broedvogels overwinteren in zuidelijk Afrika.

Relatief belang binnen Europa: De grauwe klauwier broedt in het West-Palaearctisch gebied. Zijn broedareaal strekt zich uit van het Europese vasteland tot diep in Siberië en van de poolcirkel tot de Middellandse Zee. In dit gebied is het een wijdverspreide broedvogel, met uitzondering van het uiterste westen, zuidwesten en noorden. De grauwe klauwier bereikt in Nederland tegenwoordig zijn noordwestgrens. De soort is nagenoeg verdwenen uit Engeland. De Europese populatie (1,5-2,7 miljoen paren in EU-landen, <1% in Nederland) vertoonde in 1970-90 een sterke afname. Daarna, in 1990-2000 bleven de aantallen stabiel. De staat van instandhouding van de Europese populatie is aangemerkt als ongunstig en nog niet hersteld van een eerdere afname.

3. Ecologische vereisten

Leefgebied: De broedbiotoop van de grauwe klauwier bestaat uit halfopen, structuurrijke landschappen met een rijk aanbod van grote insecten en kleine gewervelden. Het kunnen natuurgebieden zijn, vooral duin-, hoogveen- en heidegebieden. De grauwe klauwier nestelt ook in kleinschalig agrarisch cultuurlandschap met grote doornstruwelen. Van belang zijn zowel de aanwezigheid van veel milieuovergangen als een warm microklimaat. Het gaat hierbij vooral om overgangen van droog naar nat en van voedselarm naar voedselrijk. De grauwe klauwier maakt zijn nest in doorndragende struiken zoals braam, sleedoorn, hondsroos en meidoorn. Laagblijvende, kruidenrijke vegetaties vormen de voedselbiotoop van de grauwe klauwier en hij maakt bij de jacht op zijn prooi gebruik van uitkijkposten.

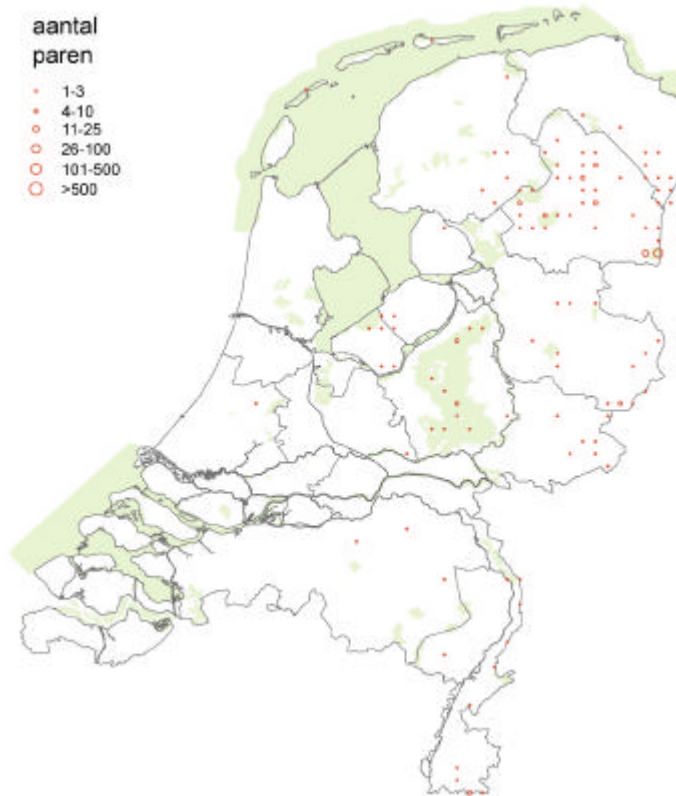
Voedsel: De hoofdmoot van het menu van de grauwe klauwier bestaat uit grote insecten zoals kevers, bijen en hommels. Verder worden kleine gewervelden gegeten zoals hagedissen, kleine zoogdieren en jonge vogels.

Rust: De grauwe klauwier heeft een matige verstoringgevoeligheid (verstoring bij < 100 m afstand). De gevoeligheid voor verstoring van het leefgebied is matig groot: zijn leefgebied is een halfopen landschap. Waarschijnlijk is een effect van verstoring op de populatie niet aan de orde. Vooral wandelaars bedreigen de rust van de grauwe klauwier.

Minimum omvang duurzame populatie: Vanuit populatie-ecologische optiek zijn voor een duurzame sleutelpopulatie van de grauwe klauwier ten minste 40 paren vereist. Voor een gunstige staat van instandhouding zijn op nationale schaal ten minste 20 sleutelpopulaties vereist (>800 paren).

4. Huidig voorkomen

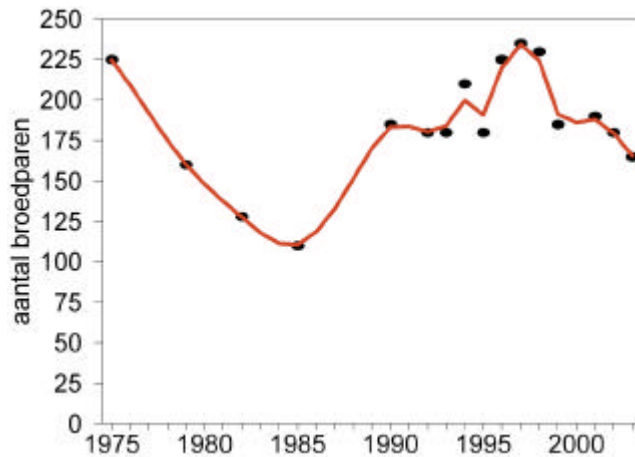
Het huidige zwaartepunt van de grauwe klauwier ligt in het Bargerveen in Zuidoost-Drenthe (meer dan de helft van de landelijke broedpopulatie). Verder komt de soort verspreid voor over de oostelijke helft van Nederland (vooral Flevoland, de centrale Veluwe en Zuid-Limburg). Op de Waddeneilanden en in Noord- en Zuid-Holland, Utrecht, Zeeland en Noord-Brabant broedt de soort tegenwoordig alleen incidenteel.

Verspreidingskaart grauwe klauwier

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: De stand van de grauwe klauwier rond 1960 in ons land wordt geschat op ten minste 400 paren. Dit was laag ten opzichte van de aantallen in de tijd daarvóór: mogelijk waren er enige duizenden grauwe klauwieren rond 1900. In de 20e eeuw trad een structurele, aanhoudende afname op tot de populatie in 1985 een dieptepunt bereikte met 80-140 paren. Daarna zette een licht populatieherstel in, dat echter een smalle basis heeft. Het herstel van de grauwe klauwier is grotendeels gebaseerd op succesvolle ontwikkeling in één gebied, het Bargerveen, en recent treedt daar een afname op. Het broedareaal kromp ten opzichte van 1960 met 35% en vermoedelijk nog meer, gezien het ontbreken van een landsdekkend overzicht destijds.

Aantalsontwikkeling broedparen grauwe klauwier

Recente ontwikkelingen: De Nederlandse populatie van de grauwe klauwier laat sinds 1981 (1981-2003) een matige toename zien. Over de periode 1994-2003 vertoont de grauwe klauwier een matige afname

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: zeer ongunstig

In de afgelopen 25 jaar is het landelijke areaal van de grauwe klauwier licht gekrompen, met 9%. In het totaal is de soort in 109 atlasblokken aanwezig, uit 86 verdwenen en in 76 atlasblokken verschenen. De verspreiding is in hoge mate geconcentreerd in het Bargerveen. In dezelfde periode zijn de broedparen in de duinen verdwenen (op Ameland in 1998 voor 't laatst waargenomen).

Beoordelingsaspect populatie: zeer ongunstig

Na een dieptepunt in 1985 is de landelijke stand van de grauwe klauwier weer iets toegenomen. Het Bargerveen herbergt ongeveer de helft van de landelijke populatie: 90 paren in de periode 1999-2003. De aantallen zijn hier sinds 1985 spectaculair toegenomen: van 10-15 paren, naar ongeveer 145 in 1996-1998. In de laatste jaren is de stand hier weer afgenomen, waarschijnlijk ten gevolge van verhoogde predatie. De populatie omvatte daar minder dan 96 paren in 2001 en 43 paren in 2003. De Nederlandse broedpopulatie telde in de periode 1979-1983 gemiddeld 140 paren en in 1999-2003 gemiddeld 180 paren. Dat is veel lager dan de gunstige referentie.

Beoordelingsaspect leefgebied: zeer ongunstig

Het leefgebied van de grauwe klauwier in ons land werd vooral aangetast door faunistische verarming. Zowel kwantitatief en kwalitatief is de prooi verminderd. Vooral grote insecten en kleine gewervelden zijn achteruitgegaan als gevolg van verruiging, verdroging, verzuring, vermisting, herbicidegebruik en frequent en grootschalig maaien. In het cultuurlandschap zijn de nestgelegenheden verdwenen door intensief landgebruik. Tussen de Nederlandse populaties vindt weinig uitwisseling plaats. De huidige populatie is in hoge mate geconcentreerd in één gebied (Bargerveen) en daardoor kwetsbaar. Gelet op de reproductiecijfers is een instroom van broedparen van buiten Nederland noodzakelijk (vermoedelijk speelt vooral instroom vanuit Nedersaksen een rol).

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: zeer ongunstig

De kansen op grootschalig populatieherstel van de grauwe klauwier zijn niet groot. De beperkte beschikbaarheid van (gevarieerd) voedsel is een te groot knelpunt geworden. Omdat de soort nu ook in het Bargerveen afneemt, is het een open vraag of het mogelijk is in natuurgebieden (duinen, heide, hoogveen) noemenswaardige aantallen broedparen van grauwe klauwier' aan te trekken' via gunstig terreinbeheer. De beste kansen op (her)bezetting hebben de grensstreken met Duitsland en (Zuid-Limburg) België, aangezien deze buurlanden nog omvangrijke populaties kennen die voor aanvoer van rekruten kunnen zorgen. Een min of meer stabiele kleine populatie van de grauwe klauwier (met 100-150 paren?) lijkt vooralsnog het hoogst haalbare voor Nederland.

Landelijke instandhoudingsdoelstelling: Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel van een populatie van 250 paren.

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling: Voorlopig zou het herstel van de grauwe klauwier zich moeten richten op een landelijk minimum-aantal van 250-300 broedparen en hervestiging in broedgebieden die de afgelopen 10-20 jaar zijn verlaten. Vanuit populatie-ecologisch oogpunt is bij deze soort een broedvogelpopulatie van een niveau met ten minste 20 sleutelpopulaties, die ieder ten minste uit 40 paren bestaan (> 800 paren) als duurzaam aangemerkt. Daarbij hoort voldoende geschikt broedhabitat met voldoende nestgelegenheid en voldoende voedsel voor de streefpopulatie aanwezig. Vooral een ruim aanbod aan grote insecten en kleine gewervelden is voor de grauwe klauwier van belang. De aanwezigheid van voldoende prooi is te bereiken door hydrologisch herstel en andere beheersmaatregelen in reservaten en minder intensief gebruik van cultuurland in broedgebieden van de grauwe klauwier. Uitwisseling tussen landelijke populaties onderling alsook met andere West Europese populaties maakt de soort minder kwetsbaar.

Oordeel: zeer ongunstig

Beoordeling Staat van Instandhouding		
Aspect	1981	2004
Verspreiding	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Populatie	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Leefgebied	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Toekomstperspectief	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Eindoordeel	zeer ongunstig	zeer ongunstig

6. Bronnen

- Kwak, R. & Stronks, J. 1993. Heeft de Grauwe Klauwier een toekomst in het kleinschalige cultuurlandschap? Het Vogeljaar 41: 20-25.
- Hustings, F. & Bekhuis, J. 1993. Grauwe Klauwieren *Lanius collurio* in het Nederland van nu: restanten van een glorieuzer verleden? Vogeljaar 41: 2-17.
- Maréchal, P. 1993. Over externe factoren die de habitatkwaliteit van de Grauwe Klauwier *Lanius collurio* beïnvloeden. Vogeljaar 41: 34-48.
- Berkel, J.B.J.M. 1993. De Grauwe Klauwier in het Bargerveen gedurende de jaren 1978 tot en met 1990. Vogeljaar 41: 26-33.